

Neues Deutschland

Met de lancering van een drie-fasenplan voor de Duitse hereniging heeft bondskanselier Kohl het initiatief voor de ontwikkeling van de betrekkingen tussen de twee Duitslanden naar zich toegetrokken. In West-Duitsland kunnen buiten de Groenen alle grote politieke partijen instemmen met hereniging als doelstelling. Wel bestaat verschil van inzicht over de voorwaarden waaronder hereniging kan plaatsvinden. Zo stelt de grootste oppositiepartij SPD als voorwaarde dat de Oder-Neiselinie als Pools-Duitse grens erkend wordt. Daarmee wil men tegemoet komen aan de eis van de Sovjetunie dat zonder expliciet afstand te doen van de grenzen van het Duitse Rijk van 1937 van hereniging geen sprake zal kunnen zijn. In de DDR krijgt Kohls plan bij regering en woordvoerders van de oppositie voorlopig geen steun. De bevolking denkt hier wellicht anders over, getuige de recente demonstraties waar ook de roep om hereniging weerklonk.

Het is niet waarschijnlijk dat de Duitse hereniging met hetzelfde tempo tot stand zal komen als de recente politieke hervormingen in Hongarije, Polen, de DDR en Tsjechoslowakije. De sneltreinvaart waarmee gevestigde patronen in die landen zijn doorbroken betekent nog niet dat de Europese tweedeling definitief ten einde is. De gebeurtenissen in Oost-Europa stellen de Bondsrepubliek als meest betrokken Westeuropees land echter wel in staat om een nieuwe prioriteitsordering aan te brengen in de betrekkingen met de Europese buurlanden. Hereniging heeft sinds het ontstaan van de BRD als doelstelling in de grondwet gestaan, maar is eigenlijk nooit een actueel politiek thema geweest. De grondlegger van de Bondsrepubliek, Adenauer, was zich terdege bewust van de beperkingen die de Duitse deling oplegde. Vrijheid kreeg een hogere prioriteit dan eenheid. Daarom heeft hij in de jaren vijftig een stevige verankering van de Bondsrepubliek in het Westeuropees integratieproces nagestreefd en een hechte alliantie met de VS bewerkstelligd. Met de 'Ostpolitiek' van de toenmalige bondskanselier Brandt aan het begin van de jaren zeventig begon er voor het eerst twijfel te ontstaan over de duurzaamheid van de westerse binding van de Bondsrepubliek. Onzekerheid over de rol die de Bondsrepubliek de komende jaren in Europa wil spelen kan leiden tot hernieuwde ongerustheid bij de buurlanden over een machtige Middeneuropese staat die tussen oost en west gaat zwakken.

Voor de bondsregering zal het moeilijk zijn om tegelijkertijd zowel hereniging als voortgang van het Westeuropees integratieproces na te streven. Deze twee doelstellingen kunnen wel eens op gespannen voet met elkaar komen te staan. Voor de EG komt het Duitse herenigingsdebat in elk geval op een zeer ongelegen moment. De Gemeenschap verkeert juist in een cruciale fase van haar ontwikkeling. Om de beoogde voltooiing van de interne markt per eind 1992 daadwerkelijk te realiseren zal nog een aantal belangrijke beslissingen moeten worden genomen. Daarnaast bestaat er nog aanzienlijk verschil van inzicht over de plannen om te komen tot een Economische en Monetaire Unie (EMU). Van een mogelijke afnemende interesse van West-Duitsland voor voortgaande Europese integratie binnen EG-verband kan slechts een verlamdende werking op het besluitvormingsproces uitgaan. Indien de BRD daadwerkelijk een moeizaam proces van hereniging met de DDR gaat beginnen, zal dit beperkingen opleg-

gen aan de snelheid waarmee de EG verder kan integreren. Het is dan bij voorbeeld de vraag of er eerst van een intra-Duitse monetaire unie sprake moet zijn, voordat er een EMU zal kunnen komen.

De EG zal moeten kiezen tussen verbreding van het Europese integratieproces door aansluiting van andere landen en voortgaande verdieping door de twaalf huidige lidstaten, te beginnen op economisch en monetair terrein en later wellicht op het gebied van defensie en buitenlands beleid. Naast de weerstand van het Verenigd Koninkrijk tegen al te vergaande integratie kan men ook denken aan de bestaande Noord-Zuid-tegenstellingen binnen de huidige EG die voortgaande verdieping van de integratie in de weg staan. De interne cohesie is er door de toetreding van Spanje, Portugal en Griekenland niet groter op geworden. Volledig lidmaatschap van de Oosteuropese landen lijkt geen reële optie, maar enige vorm van associatie zou een belangrijke tegemoetkoming van de EG zijn om het hervormingsproces in Oost-Europa ook met daden te steunen. Zonder de Oosteuropese landen nauwer bij de EG te betrekken, zullen de economische hervormingen weinig kans van slagen hebben. Verhoging van de levensstandaard, verlichting van de grote buitenlandse schuldenlast en het bereiken van een aanvaardbaar groeipercentage met een milieuvriendelijkere productie kunnen niet zonder westerse hulp plaatsvinden. Wanneer met westerse hulp een moderner en efficiënter productie-apparaat kan worden opgebouwd gloort er enige hoop dat de Oosteuropese producten hun weg naar afzetmarkten in de harde-valutalanden zullen weten te vinden.

De ontwikkelingen in Duitsland zijn van grote betekenis voor Nederland. De Bondsrepubliek is tenslotte onze grootste exportmarkt. Op korte termijn kan Nederland profiteren van de groei-impuls die de Westduitse economie ondervindt van de toestroom van Oosteuropese immigranten. Volgens het Westduitse IFO-instituut zal dit een bijdrage leveren van 0,75% aan de verwachte 3,5 à 4% reële groei van het bnp. Op langere termijn zal het toenemende handelsverkeer tussen de twee Duitslanden een belangrijke factor worden. Het is de vraag in hoeverre deze toeneming van de intra-Duitse handel ten koste zal gaan van de handel met de EG-lidstaten. De concurrentiekracht van Duitsland kan door nauwere Duitse samenwerking flink toenemen. Een groot reservoir aan goedkope arbeidskrachten in het oostelijk deel kan de ontwikkeling van de loonkosten in de Duitse industrie gematigd houden. Daarnaast bestaan er aanzienlijke mogelijkheden om door een efficiëntere bedrijfsvoering en directe investeringen de kwaliteit van de Oostduitse productie aanzienlijk te verhogen. Op termijn zal er binnen of aan de periferie van de Europese interne markt dus een geduchte concurrent bij kunnen komen. Dit neemt echter niet weg dat er voor West-Europa een belangrijke taak ligt om de economische hervormingen in Oost-Europa zoveel mogelijk te ondersteunen. Vanwege de grote schuldenlast van de betrokken landen zal de hulp vooral uit giften moeten bestaan. Het debat over de vraag of ontwikkelingshulp werkt belooft nog een boeiend vervolg te krijgen. Dichtbij huis zijn er kansrijke mogelijkheden om door tijdelijke hulpverlening bij te dragen aan een minder ongelijke welvaartsverdeling in Europa.

A.J. Wolters